
КЪМ ВЪПРОСА ЗА ХОМЕОСТАЗА НА СИСТЕМАТА ЗА ДЪРЖАВНО УПРАВЛЕНИЕ

Проф. д.ю.н. Игор Владиславович Понкин

Институт за държавна служба и управление при
Руската академия за народно стопанство и държавна служба
към Президента на Руската федерация

Анотация: Докладът е посветен на изследването на феномена и концепцията за хомеостазата на системата за държавно управление. Разкрито е общото понятие на «хомеостаза». Показана е историята и генезиса на концепцията за хомеостазата. Обяснени са проблемите на релевантното интерпретиране и границите на приложимостта на тази концепция, отнесена към системата на държавно управление.

Представена е авторската дефиниция на понятието «хомеостаза на системата на държавно управление». Описани са свойствата на системата на държавното управление, определящи нейната способност да поддържа своята хомеостаза.

Докладът е основан върху прилагане на изследователските методи на системния анализ, синтеза, индукцията, дедукцията, класификацията. Чрез прилагане на изследователските данни на методите са показани характеристиките на понятието «феномен на хомеостаза на системата на държавно управление» и възможностите за прилагане на тази концепция в теорията на публичното управление.

Ключови думи: държавно управление, инструменти на държавното управление, хомеостаза на системата на държавно управление, обща теория на публичното управление, административно право, публично право.

TO THE QUESTION OF HOMEOSTASIS OF THE SYSTEM OF PUBLIC ADMINISTRATION

Prof. Igor Vladislavovich Ponkin, doctor of science (Law)

*Institute of Public Administration and Civil Service of
the Russian Presidential Academy of National
Economy and Public Administration*

Abstract: *The article is devoted to the study of the phenomenon and the concept of the homeostasis of the system of public administration. The author reveals the general concept of "homeostasis". The article shows the history of the genesis of the concept of homeostasis. The author explains the problems of the relevant interpretation and the limits of applicability of this concept to the system of public administration.*

The author's definition of the concept of homeostasis of the system of public administration is presented in the article. The article describes the properties of the public administration system that determine its ability to maintain its homeostasis.

Keywords: *public administration, public administration tools, homeostasis of the public administration system, general theory of public administration, administrative law.*

Системата на държавното управление представлява единен организъм. Процесите в нея следва да се наблюдават и проследяват, като се отчитат причинно-следствените резултати и логиката на структуриране на нейните елементи (вертикални – йерархични, централизирани и децентрализирани – хоризонтални, мрежесто разпределени, успоредни и т.н.).

Такава система не може да е «втвърдена», лишена от динамика, понеже това би било източник за нейните многобройни уязвимости. Излишната и прекалена регулираност и уреденост на системата за държавно управление има свои слаби страни. Те са източници на уязвимостта ѝ. Най-малката промяна може да повлече след себе си лавина от събития, дезорганизиращи и рушащи цялостта на всяка стриктно изградена система за държавно управление.

Според Н.А. Михалева, «благодарение на диалектичното единство на стабилността и динамизма, основните закони запазват реалността»¹.

Както пише Уилям Рос Ешби, «основният източник на трудностите е разнообразието от смущения, срещу които е насочено регулирането»².

Държавното управление се осъществява в условията (употребявайки езика на теорията на сложността) на «хълмист ландшафт» на смущения и негативни въздействия, много от които прекалено лошо се прогнозира и описват. И в този

¹ Михалева Н.А. Конституции и уставы субъектов Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование). – М.: Юркомпани, 2010. – 366 с. – С. 46

² Эшби У.Р. Введение в кибернетику: Пер. с англ. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1959. – 432 с. – С. 346.

контекст високо значение придобива това, което се отразява с понятието «хомеостаза». Особено това понятие е значимо за теорията на девиантологията (психология на девиантното поведение) на държавното управление.

Общото понятие «хомеостаза»

В най-общо значение, понятието «хомеостаза» (homeostasis, от гръцкото *homois* – подобен и *statis* – състояние, заедно означава – «да оставаш един и същи») отразява стремежа и способността на сложна (отворена динамична, така и затворена) система (биологичен организъм и негова вътрешна среда, организация и нейна вътрешна състояща се от хора структура, технологична система за управление, система на изкуствения интелект), която да запази свое устойчиво стабилно равновесно състояние, характеризиращо определена, минимално необходима консервативност на тази система, и да противостои на критичните промени.

Терминът «хомеостаза» за пръв път е бил въведен от Уолтър Брадфорд Кенън в неговите статии «Физиологична регулация на нормалните състояния: някои предварителни постулати относно биологичната хомеостатика» от 1926 г.³ и «Организация на физиологичния хомеостазис» от 1929 г.⁴ и, малко по-късно, по-разгънато, в неговата книга «Мъдрост на тялото» от 1932 г.⁵ Възприема се, че за пръв път подобни свойства е описал още през 1865 г. френският физиолог Клод Бернар⁶.

³ Cannon W.B. Physiological regulation of normal states: some tentative postulates concerning biological homeostatics // A Charles Richet: Ses amis, ses collègues, ses élèves / Auguste Rettig (ed.). – Paris: Les Éditions Médicales, 1926. – 105 p. – P. 91–93.

⁴ Cannon W.B. Organization for Physiological Homeostasis // *Physiological Reviews*. – 1929, July. – Vol. IX. – № 3. – P. 399–431. – P. 400.

⁵ Cannon W.B. *The Wisdom of the Body*. – New York: W.W. Norton & Company, 1932. Cannon W.B. *The Wisdom of the Body: How the human body reacts to disturbance and danger and maintains the stability essential to life*. – New York: Norton Library, 1967. – xviii; 333 p. – P. xiv, xvii, 24, 98–144, 263–285, 305–324 и др.

⁶ Bernard C. *Introduction à l'étude de la médecine expérimentale*. – Paris, 1865.

Уолтър Брадфорд Кенън приема, че «промени в обкръжението възбуждат реакции в тази система или въздействат върху нея пряко, така че възникват вътрешни нарушения на системата. Тези отклонения обикновено се запазват в тесни граници, понеже се активират автоматични корекции вътре в системата, и по такъв начин се предотвратяват широките колебания, а вътрешните условия при това остават достатъчно стабилни. Терминът «равновесие» може да се използва за обозначаване на тези постоянни условия... Координираните реакции на организма, които поддържат мнозинството запазени състояния в организма, дотолкова са сложни и дотолкова са свойствени на организма, че е било предложено да се използва конкретно обозначаване на тези състояния – хомеостаза»⁷.

Много от социалните системи са екологични, биологични и са хомеостатични. Те се стремят към баланс между промените за осигуряване на равновесие, и ако такъв баланс не може да се запази, това може да води към факта, че системата спира да функционира. Предимството на хомеостатичната регулация се състои в това, че тя позволява на системата да функционира по-ефективно, макар че такава регулация и изисква разход на енергия⁸. Заедно с това, хомеостазата не регулира и не определя всякаква дейност, всякакъв и всеки процес в организма (биологичен или организационен).

Концепцията на хомеостаза се използва днес в различни науки – биологията, медицината, физиката, биохимията, но също така и в юриспруденцията, икономиката, теорията на мениджмента, както и в теорията на публичното управление.

Понятието «хомеостаза» в общата теория на публичното управление: научно-правни позиции и дискусии

Към основните характеристики на отворените системи (а такава, в същност, е и системата на държавното управление)

⁷Cannon W.B. Organization for Physiological Homeostasis // Physiological Reviews. – 1929, July. – Vol. IX. – № 3. – P. 399-431. – P. 400.

⁸Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. – Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009. – xxiv; 328 p. – P. 9.

се отнася, към това, че в резултат на привличане на енергия за съдържане на ентропията, отворените системи се стремят да се справят с външните фактори, придобивайки върху тях контрол, като запазват устойчиво положение на нещата, наричано хомеостаза⁹.

В частност, в рамките на концепцията на хомеостаза организациите могат да се разглеждат като равновесни системи, които някой път използват своите собствени патологии за саморегулиране и запазване на своята стабилност¹⁰.

В общата теория на публичното управление въпросите на хомеостазата и хомеостазиса се засягат много рядко, но те са известни. От редките изследвания на този въпрос ще посочим творбите на руските автори – Г.В. Атаманчук¹¹, Н.И. Глазунова¹², Н.М. Добрынин (Н.М. Добрынин)¹³, Н.А. Куртиков¹⁴, В.И. Маршев¹⁵, М.П. Петров¹⁶, Б.В. Россински¹⁷; на чуждите

⁹Ibietan J. Conceptual and methodological approaches to comparative public administration // International Journal of Innovative Social Sciences & Humanities Research. – 2013, September. – Vol. 1. – № 2. – P. 49-58. – P. 54.

¹⁰Barouch G. Le management du changement à l'épreuve de l'homéostasie des systèmes // Annales des Mines – Gérer et comprendre. – 2011. – № 106. – P. 27-36. – P. 27.

¹¹Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Уч. – М.: Омега-Л, 2010. – 525 с. – С. 132, 146.

¹²Глазунова Н.И. Государственное (административное) управление: Уч. – М.: Велби; Проспект, 2006.

¹³Добрынин Н.М. Государственное управление: Теория и практика. Современная версия новейшей истории государства: Уч. Т. 1 / Науч. ред. А.Н. Митин. – Новосибирск: Наука, 2010. – 407 с. – С. 88. Добрынин Н.М. Теория и практика государственного управления: Уч. – Новосибирск: Наука, 2006. – 510 с. – С. 16.

¹⁴Куртиков Н.А. Общее понятие и диалектика управления // Государственное управление: основы теории и организации: Уч. В 2 т. Т. 1 / Под ред. В.А. Козбаненко. Изд. 2-е, с изм. и доп. – М.: Статут, 2002. – 366 с. – С. 25.

¹⁵Маршев В.И. История управленческой мысли: Уч. – М.: Инфра-М, 2005.

¹⁶Петров М.М. Государственное управление в современном обществе // Правовое обеспечение государственного управления и исполнительная власть: Уч. для магистров / Под ред. С.А. Старостина. – М.: Проспект, 2016. – 336 с. – С. 7-24. – С. 13.

¹⁷Россинский Б.В. О роли системы исполнительной власти для обеспечения гомеостаза системы государственного управления // Актуальные проблемы административного и административно-процессуального права: Сб. статей по матер. ежегод. всеросс. науч.-практич. конф. (Сорокинские чтения) (СПб., 25.03.2016): В 3 т. / Под ред. Ю.Е. Аврутина, А.И. Каплунова. – СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2016. – Т. 1. – 252 с. – С. 30-35.

- творбите на такива автори, като Даниел Катц и Робърт Л. Кан¹⁸, Абрахам Маслоу¹⁹, А.П. Рачинский²⁰, Ю.П. Сурмин²¹.

Б.В. Россинский възприема, че «на проблемите за осигуряване на равновесието между динамичността и стабилността в системите с различна природа се отделя най-голямо внимание както в многобройните източници, посветени на теорията на системите и теорията за управление, така и в практичната управленческа дейност. Това равновесие е прието да се нарича хомеостаза, а механизмът на неговото запазване – хомеостазис. Хомеостазисът на всяка голяма система (техническа, биологична, социална) се осигурява както с определена организация на влизашите в нея подсистеми и техни взаимовръзки, и по-специално, възможността за определено взаимодействие в случаи на тези или други системни промени, така и със способността на едната от подсистемите да поеме функциите на другата подсистема или цялата система, като цяло при възникващите в тях значителни отклонения от равновесното състояние и по сила на това възникване на заплахата за тяхната нестабилност²²».

¹⁸Катц Д., Кан Р.Л. Системный подход к изучению организаций // Классики теории государственного управления: американская школа / Под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 800 с. – С. 269-283. – С. 277-279, 283.

¹⁹Маслоу А. Теория мотивации человека // Классики теории государственного управления: американская школа / Под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда. – М.: Изд-во МГУ, 2003. – 800 с. – С. 148-158. – С. 150.

²⁰Рачинский А.П. Зворотний зв'язок // Енциклопедія державного управління: У 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / Наук.-ред. колегія: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011. – 748 с. – С. 229.

²¹Сурмін Ю.П. Категорійний апарат системного підходу // Енциклопедія державного управління: У 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т.2: Методологія державного управління / Наук.-ред. колегія: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011. – 692 с. – С. 238. Сурмін Ю.П. Гіперстійкість; Гомеостаз; Самодостатність // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с. – С. 114, 119, 630.

²²Россинский Б.В. О роли системы исполнительной власти для обеспечения гомеостазиса системы государственного управления // Актуальные проблемы административного и административно-процессуального права: Сб. статей по матер.

Според Н.М. Добринин, «хомеостазисът е способността да се запазват някакви вътрешни параметри, осигуряващи ефективност на функционирането²³».

М.М. Петров приема, че «За управление на всяка отворена и неравновесна система е важна хомеостазата. Хомеостазата е способността на системата към стабилизиране и запазване на постоянство на своето вътрешно състояние, която се изразява в наличието на механизми за саморегулация, устойчивост към външни фактори, възстановяване на загубеното равновесие, адаптиране към външната среда и стремеж към възпроизводство на системата. Достигане на определен баланс на системата чрез хомеостазата е възможно в резултат на управление, един от същностните прояви на който е подобният механизъм на регулиране. Определяща черта на този механизъм е способността да се поддържа дадената степен на неуреденост, липса на единство или ентропия²⁴».

Според концепцията на Б.В. Россински, «хомеостазисът в социалната система, в частност в системата на държавното управление, е възможен само тогава, когато тя обединява достатъчен брой системообразуващи се функционални подсистеми, конкуриращи се помежду си... Хомеостазисът в социалната система, по-специално, – в системата на държавното управление, е възможен само тогава, когато в нея има мощна подсистема, структурно моделираща от самата основна система, съразмерна е с нея по обем, и като правило, обладаваща с голяма инерционност, но при все това, изпълняваща основната част от управленческите функции на системата²⁵».

ежегод. всеросс. науч.-практич. конф. (Сорокинские чтения) (СПб., 25.03.2016): В 3 т. / Под ред. Ю.Е. Аврутина, А.И. Каплунова. – СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2016. – Т. 1. – 252 с. – С. 30-35. – С. 30-31.

²³Добрынин Н.М. Государственное управление: Теория и практика. Современная версия новейшей истории государства: Уч. Т. 1 / Науч. ред. А.Н. Митин. – Новосибирск: Наука, 2010. – 407 с. – С. 88.

²⁴Петров М.М. Государственное управление в современном обществе // Правовое обеспечение государственного управления и исполнительная власть: Уч. для магистров / Под ред. С.А. Старостина. – М.: Проспект, 2016. – 336 с. – С. 7-24. – С. 13.

²⁵Россинский Б.В. О роли системы исполнительной власти для обеспечения гомеостазиса системы государственного управления // Актуальные проблемы ад

Приложно към политическия организъм, терминът «хомеостаза» означава тенденция за поддържане от такъв организъм дотолкова от своите предишни условия, доколкото това е възможно и постижимо²⁶.

Джон Дики отделя две основни роли на публичния администратор: 1) приемане на нови политически програми; 2) осъществяване на дейност, насочена на тяхно реализиране и поддържане, което включва осигуряване на хомеостаза – стремежът да са запази съществуващата програма в устойчиво състояние, без оглед на многобройните и, възможно, съществени намеси в създалото се положение на нещата²⁷. Примери за хомеостаза на държавното управление е сложно да се намерят на етапа приемане на нови политически програми, но той артикулирано се проявява върху етапите на непосредствено реализиране на дейността в рамките на такива програми и поддържане на политическата стратегия²⁸.

Според Майкъл Хоулетт, базовият модел за промяна на държавната политика е нелинейната динамика на «прекъсващото се равновесие», в която дългосрочните последователности на държавната политика постепенно преминават към нови последователности и равновесие. Този модел частично е основан върху аналози на процесите в еволюционната биология. Един от най-популярните механизми, обясняващи стабилността на това равновесие, е механизмът на хомеостаза, т.е. процес, аналогичен на процеса за регулация на температурата на човека,

министративного и административно-процесуального права: Сб. статей по матер. ежегод. всеросс. науч.-практич. конф. (Сорокинские чтения) (СПб., 25.03.2016): В 3 т. / Под ред. Ю.Е. Аврутина, А.И. Каплунова. – СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, 2016. – Т. 1. – 252 с. – С. 30-35. – С. 32, 33.

²⁶Savory R.M. The Principle of Homeostasis Considered in Relation to Political Events in Iran in the 1960's // International Journal of Middle East Studies. – 1972. – Vol. 3. – P. 282-302. – P. 282.

²⁷Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. – Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009. – xxiv; 328 p. – P. 275.

²⁸Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. – Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009. – xxiv; 328 p. – P. 83.

чрез който сложните системи взаимодействуват с външната среда, запазвайки свои собствени основополагащи характеристики²⁹. Майкъл Хоулетт отбелязва системно-ограничената хомеостаза, в рамките на която различните форми на процесите на отрицателната обратна връзка, такива, като адаптиране на институционалните правила и поведение на основните актьори, позволяват на политическите системи постоянно да се приспособяват към променящите се обстоятелства, запазвайки своята основополагаща форма дотогава, докато това вътрешно равновесие не се нарушава от промените във външната среда, които надвишават вътрешните промени в системата, способствайки на нейния фазов преход в ново устойчиво равновесие³⁰.

Хомеостазът в държавното управление също така е «фактор за най-малко действие» (фактор за минимизиране и опростяване), понеже често държавната администрация, както и органът на държавното управление не се стремят да полагат по-голямо количество усилия за дейност в рамките на реализираната политическа програма и нейното поддържане, отколкото е необходимо за продължаване на нейната реализация³¹.

Авторската концепция на хомеостаза на системата на държавното управление

Способността на системата на държавното управление да поддържа своята хомеостаза се определя, според нашата концепция, от следните нейни свойства:

- пълноценна релевантна управленческа способност на държавата;
- необходима и достатъчна мярка на резистентност (устойчивост към съпротива) на системата за държавно управление към въздействието на негативните фактори (обхваща

²⁹Howlett M. Process Sequencing Policy Dynamics: Beyond Homeostasis and Path Dependency // The Journal of Public Policy. - 2009. - Vol. 29. - № 3. - P. 241-262. - P. 244.

³⁰Howlett M. Process Sequencing Policy Dynamics: Beyond Homeostasis and Path Dependency // The Journal of Public Policy. - 2009. - Vol. 29. - № 3. - P. 241-262. - P. 244.

³¹Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. - Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009. - xxiv; 328 p. - P. 276.

понятието устойчивост – «способността на обекта да се връща в изходен режим или близък към него след възмущения», устойчива способност (англ. «stabilability») – «свойства на обекта непрекъснато да запазва устойчивост в продължение на някакво време», жизненост (англ. «survivability») – свойства на обекта да противостои на смущенията, не допускайки тяхно етапно развитие с масови нарушения на обекта (системата) и да възстановява изходното състояние на обекта или близко към него);

- необходима и достатъчна мярка на устойчивост на системата на държавното управление към негативните фактори (означава не толкова способността на системата на държавното управление и държавата като цяло да не допусне значителните трудности («бедствия»), колкото способността да преодолява трудностите с най-малки щети за управленческата способност на държавата);

- необходима и достатъчна «антигрошливост» на системата на държавното управление (според концепцията на Нассим Талеб, «антигрошливостта е съвсем не това, което е еластичност, гъвкавост или неуязвимост; гъвкавото или еластичното противостои на сътресението и остава предишно; антигрошливото, минавайки чрез изпробвания, става по-добро от предишното»³²);

- наличието в обществото (в конкретна държава) на необходима и достатъчна мярка на «алелономия», отразяваща това състояние на обществото, при което всеки член на обществото е носител и производител на реда, «синкретик» (детерминант на реда, по терминологията на А.И. Пригожин³³), при условие на необходима, достатъчна и устойчива солидарност на обществото и подкрепа от него и на държавата;

- необходима и достатъчна мярка на негропентропен потенциал³⁴ на системата за държавно управление;

³²Талеб Н.Н. Антихрупкост. Как извлечь выгоду из хаоса. – М.: Азбука Аттикус, 2012.

³³Пригожин А.И. Дезорганизация: Причины, виды, преодоление. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 402 с. – С. 20.

³⁴Понкин И.В. Энтропия, негэнтропия и порядок в публичном управлении и в праве // Право и образование. – 2016. – № 9. – С. 11-20.

- оптималност на интегралната архитектура и интерелации в държавата наложени, «вложени» или по друг начин взаимно пресичащи се съществуващи порядки (публичен ред, правов ред - правов ред, публичен ред³⁵, а също така автономни порядки³⁶), релевантна и ефективна съгласуваност на такива порядки.

Съответно, според нашата авторска дефиниция, **хомеостазата на системата за държавното управление** е реално и/или експектативно състояние на системата за държавно управление, интегрално отразяващо оптимални за нея неентропийност/стремеж към определеност на системата/, в това число - способността да се поддържа дадена определена степен на нарушаване на реда, или ентропия, стабилност (запазване на условно постоянство на своето вътрешно състояние и негова адаптираност към външната среда) и консервативност, балансираност и равновесие (в това число - способността за възстановяване на загубеното равновесие), устойчивост, резистентност и резилентност, реализирано в посочени параметри на системата за държавно управление.

Някои изводи

Концепцията за «ново публично управление» предполага активно въвличане на механизми на пруденциален (вътрешен превентивен) одит на рисковете и неопределенностите, факти, причини и последици от грешки и други нарушения в държавното управление и инструменти на риск - ориентирано държавно управление (в това число чрез въвличане на системи на изкуствения интелект), а също така предполага наличието на публично пространство за съответното оценяване и обсъждане.

Следав да се изма предвид, че зад прекалената увлеченост в приемането на всевъзможни концепции, стратегии и доктрини, числото на които през последните години надвиши

³⁵Понкин И.В. Теория государственного управления: содержание понятия «порядок» // Административное право и процесс. - 2016. - № 11. - С. 8-10.

³⁶Виж: Понкина А.И. Государственное управление и автономная институализация в области спорта / Комис. по спорт. праву Ассоц. юристов России; Нац. объед. спорт. юристов РФ. - М., 2013. - с.143

всякакви разумни граници, се изгуби разбирането на необходимостта от разработване на реално действащи механизми за осигуряване на ефективността, устойчивостта и резилентността към системните нарушения, грешки и други дефекти за държавното управление, към хетерономия и към други негативни детерминанти.

Поддържане на хомеостазата на системата за държавно управление има много високо значение за целите и процеса на това управление. Именно императивите и интенциите (цели, намерения, стремежи, замисъл, план за действие) за удържане на хомеостаза на системата за държавно управление са основания, условия и причини за превенция на пребръзани, необосновани (с пресметнати рискове и последици), съмнителни реформи в областта на това управление.

ЛИТЕРАТУРА

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Уч. – М.: Омега-Л, 2010
2. Глазунова Н.И. Государственное (административное) управление: Уч. – М.: Велби; Проспект, 2006.
3. Добрынин Н.М. Теория и практика государственного управления: Уч. – Новосибирск: Наука, 2006
4. Добрынин Н.М. Государственное управление: Теория и практика. Современная версия новейшей истории государства: Уч. Т. 1 / Науч. ред. А.Н. Митин. – Новосибирск: Наука, 2010
5. Эшби У.Р. Введение в кибернетику: Пер. с англ. – М.: Изд-во иностранной литературы, 1959
6. Катц Д., Кан Р.Л. Системный подход к изучению организаций // Классики теории государственного управления: американская школа / Под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда. – М.: Изд-во МГУ, 2003
7. Куртиков Н.А. Общее понятие и диалектика управления // Государственное управление: основы теории и органи-

зации: Уч. В 2 т. Т. 1 / Под ред. В.А. Козбаненко. Изд. 2-е, с изм. и доп. – М.: Статут, 2002

8. Маршев В.И. История управленческой мысли: Уч. – М.: Инфра-М, 2005

9. Маслоу А. Теория мотивации человека // Классики теории государственного управления: американская школа / Под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда. – М.: Изд-во МГУ, 2003

10. Михалева Н.А. Конституции и уставы субъектов Российской Федерации (сравнительно-правовое исследование). – М.: Юркомпани, 2010

11. Петров М.М. Государственное управление в современном обществе // Правовое обеспечение государственного управления и исполнительная власть: Уч. для магистров / Под ред. С.А. Старостина. – М.: Проспект, 2016

12. Понкин И.В. Энтропия, негэнтропия и порядок в публичном управлении и в праве // Право и образование, № 9/2016

13. Понкин И.В. Теория государственного управления: содержание понятия «порядок» // Административное право и процесс, 2016

14. Понкина А.И. Государственное управление и автономная институализация в области спорта / Комис. по спорт. праву Ассоц. юристов России; Нац. объедин. спорт. юристов РФ. – М., 2013

15. Пригожин А.И. Дезорганизация: Причины, виды, преодоление. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007

16. Рачинський А.П. Зворотний зв'язок // Енциклопедія державного управління: У 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентів України; наук.-ред. колегія: Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т. 1: Теорія державного управління / Наук.-ред. колегія: В.М. Князев (співголова), І.В. Розпутенко (співголова) та ін. – 2011

17. Россинский Б.В. О роли системы исполнительной власти для обеспечения гомеостазиса системы государственного управления // Актуальные проблемы административного и административно-процессуального права: Сб. статей по ма-

тер. ежегод. всеросс. науч.-практич. конф. (Сорокинские чтения) (СПб., 25.03.2016): В 3 т. / Под ред. Ю.Е. Аврутина, А.И. Каплунова. – СПб.: Изд-во СПб ун-та МВД России, Т. 1. / 2016

18, Сурмін Ю.П. Категорійний апарат системного підходу // Енциклопедія державного управління: У 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. – К.: НАДУ, 2011. Т.2: Методологія державного управління / Наук.-ред. колегія: Ю.П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. – 2011

19. Сурмін Ю.П. Гіперстійкість; Гомеостаз; Самодостатність // Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010

20. Талеб Н.Н. Антихрупкость. Как извлечь выгоду из хаоса. – М.: Азбука Аттикус, 2012

21. Cannon W.B. Physiological regulation of normal states: some tentative postulates concerning biological homeostatics // A Charles Richet: Ses amis, ses collègues, ses élèves / Auguste Rettit (ed.). – Paris: Les Éditions Médicales, 1926

22. Cannon W.B. Organization for Physiological Homeostasis // Physiological Reviews. – 1929, July. – Vol. IX. – № 3

23. Cannon W.B. The Wisdom of the Body. – New York: W.W. Norton & Company, 1932.

24. Cannon W.B. The Wisdom of the Body: How the human body reacts to disturbance and danger and maintains the stability essential to life. – New York: Norton Library, 1967

25. Bernard C. Introduction à l'étude de la médecine expérimentale. – Paris, 1865

26. Cannon W.B. Organization for Physiological Homeostasis // Physiological Reviews. – 1929, July. – Vol. IX. – № 3

27. Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. – Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009

28. Ibieta J. Conceptual and methodological approaches to comparative public administration // International Journal of Innovative Social Sciences & Humanities Research. - 2013, September. - Vol. 1

29. Barouch G. Le management du changement à l'épreuve de l'homéostasie des systèmes // Annales des Mines - Gérer et comprendre. - 2011. - N° 106

30. Savory R.M. The Principle of Homeostasis Considered in Relation to Political Events in Iran in the 1960's // International Journal of Middle East Studies. - 1972

31. Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. - Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009

32. Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. - Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009

33. Howlett M. Process Sequencing Policy Dynamics: Beyond Homeostasis and Path Dependency // The Journal of Public Policy. - 2009. - Vol. 29. - N° 3

34. Dickey J.W. The Public Administration (P.A.) Genome Project: Capturing, Mapping, and Deploying the «Genes» of P.A. - Charlotte (USA): Information Age Publishing, 2009